

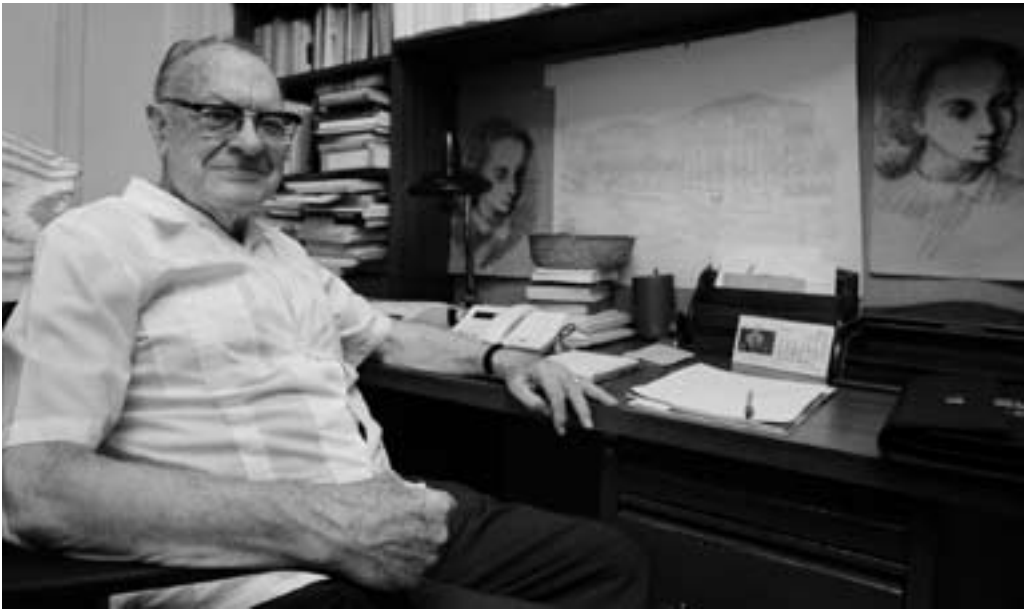
■ Entrevista a Josep M. Ainaud de Lasarte

Lídia Fernández

«Diuen que els qui hem anat a l'Institut-Escola tenim tendència a mitificar-lo. I tant que sí, les coses bones es mitifiquen!»

Quan va començar a anar a l'Institut-Escola i què en recorda?

El meu primer curs va ser el 1935-36. Va ser una experiència inoblidable: aquella confiança que hi havia entre professors i alumnes –jo diria més, entre mestres i deixebles–, aquelles ganes de saber que et despertaven, res d'exàmens, res de repassar llistes...; la memòria justeta que es necessita, –perquè eren prou intel·ligents per saber que la memòria és necessària–, i poca gent a la classe. Les instal·lacions eren molt primitives; era una antiga caserna de bombers, però els bons mestres fan classe a sota d'una alzina, i allà es feia així. La qualitat de l'educació era extraordinària. T'examinaves cada dia: quan arribaves a classe, la Srta. Ferrer, que era filla de Rosa Sensat, et deia: «Quina fulla has agafat?» I jo deia: «Aquesta.» «Què et sembla que és això?» I deies «un til·ler» o el que fos. «Quantes fulles has agafat?», etc. Si això no és un examen... El mateix passava amb l'ensenyament de la geografia: pujaves, per exemple, amb el Dr. Solé Sabarís per la carretera de les Aigües i et deia: «Veieu aquest carrer? Això era una riera abans. Veieu aquella punta? Això és el far del Llobregat.» Això no s'oblida. Recordo també –jo tenia deu o onze anys– que amb el D. Estalella anàvem a buscar cristalls de guix en una pedrera. Tot t'ho feies teu: els coneixements els integràvem en les nostres persones. La formació que es donava en altres llocs i la que va venir després es basava més en els coneixements. En canvi, nosaltres teníem aquella formació més completa que es basa en la memòria, la voluntat

i el coneixement. El coneixement el pots trobar a Internet, però la memòria i la voluntat, no; per a això t'han d'educar. Jo en tinc un record extraordinari. Ja ho sé que molts diuen que els qui hem anat a l'Institut-Escola tenim tendència a mitificar-lo. I tant que sí, les coses bones es mitifiquen! La prova del bon record que en tenim és que vam crear una associació de professors i alumnes de l'Institut-Escola, que encara ens reunim cada dimecres.

Josep M. Ainaud de
Lasarte
Foto: P. Virgili

Es diu que un dels objectius de l'Institut-Escola era aconseguir que l'alumne fos el centre de la classe. Vostès tenien aquesta sensació?

I tant. No hi havia tarimes: amb això ja està dit tot, el mestre estava al nostre nivell. Però amb un gran respecte per part nostra i, en alguns casos, una gran admiració. Allà vaig aprendre una cosa molt important per a mi, la història: teníem l'Enric Bagué, un gran mestre, tot i que va quedar pràcticament cec i això el va limitar molt, i molt amic de Jaume Vicens Vives, que també teníem de professor; els llibres de consulta que feiem servir –de text, no en teníem– eren una història de Catalunya de Ferran Soldevila, i una història universal de Vicens Vives i Enric Bagué, il·lustrada per Obiols. Hi ha una altra cosa que considero molt important de l'Institut-Escola: sense cap elitisme –era una institució gratuïta en el sentit que cadascú pagava segons el que tenia–, hi havia un gran rigor i exigència: si tu anaves allà, tenies el deure d'aprendre bé. Ens organitzaven sessions de cinema –allò del cineclub ja ho feiem aleshores–, feiem activitats de gimnàstica rítmica, musicals,

ballets populars, que portava Joan Llongueres, però tot això sense cap exhibició ni lluïment. No recordo cap premi, no n'hi havia; de càstigs, tampoc. Només s'aplicava una norma molt senzilla: si no arribaves al llistó que corresponia, no passaves a la classe següent, però sense examen ni paperetes. Ara bé, els pares sí que rebien unes notes que els enviava la direcció.

Quin considera que és el principal encert de l'Institut-Escola?

Doncs sí que devia tenir alguna cosa bona aquella institució, molt combatuda per uns i altres, però després molt respectada,

perquè molts dels alumnes hem arribat a llocs molt qualificats. I no era per la significació política, ni tampoc per la situació econòmica, sinó per la pròpia vàlua: t'ensenyaven a valorar allò que aprenies. Això formava part de la visió de conjunt de la Generalitat republicana: per primera vegada hi havia una visió de conjunt de l'educació: començava per la primària, després venia el batxillerat, que era l'Institut-Escola, i després s'arribava a la universitat; tot era el mateix, un únic procés. Paral·lelament hi havia la formació tècnica: l'Escola del Treball, l'Escola Industrial i les escoles d'enginyers. Tenien una visió global de l'educació, i l'educació t'ensenyava a ser persona. Recordo que una vegada algú va escopir al mig del pati: el Dr. Estalella va parar les classes, va agafar una mànega i permanenat, i ho va regar tot, no perquè hi hagués cap perill d'epidèmia, sinó perquè s'ha de ser net. Recordo que les classes es feien en català, però també n'hi havia de castellà i en castellà. No hi havia cap mena de problema. La gent que tenia una determinada sensibilitat política portava els fills allà. Recordo que el president Macià venia a veure les seves nétes; l'alcalde Jaume Aiguader venia a veure el seu fill, i Ventura Gassol hi portava els seus fills.

Veient els noms que m'acaba d'esmentar, potser sí que era un alumnat una mica selecte, no tant des del punt de vista econòmic, però sí des del cultural.

Tots eren fills de persones que valoraven l'educació. Teníem de companya la filla d'uns porters, que donaven molta importància al fet que la nena pogués venir a aquestes classes. Crec que el més important és la valoració dels coneixements. Una de les característiques més importants de la cultura catalana és procurar que els fills i els néts tinguin una formació i una educació superior a la que un ha tingut: si hi ha una cosa bona en l'actitud catalana davant de la vida, és aquesta.

Quants alumnes hi havia? Devia haver-n'hi bastants...

Sí, per això es van fer més instituts. l'Institut-Escola del parc –que oficialment es deia Giner de los Ríos, encara que no se'n recordi ningú– va ser el primer. El Dr. Estalella tenia dues potestats, triar el professorat i controlar el funcionament de la institució; amb

molt bon criteri, al cap de dos anys, va proposar a la Generalitat crear-ne dos més: un al local que els jesuïtes havien hagut de deixar a Sarrià i que es va convertir en l'Ausiàs March, i després un altre en un pis del carrer Balmes, que va ser el Pi i Margall. Però qui eren els professors? Gent que havia començat a l'Institut-Escola del Parc. Si les circumstàncies haguessin estat normals, en deu anys hauríem tingut instituts per tot Catalunya.

Vostè diu que els alumnes respectaven molt els mestres de l'Institut-Escola. Per què creu que –segons diuen– avui s'ha perdut el respecte als mestres?

Perquè les famílies no els respecten. Si un nen falta al respecte a un mestre, del costat de qui es posen els pares? Del nen. En canvi, a l'Institut-Escola, com que eren els pares els qui hi havien portat els nens, creien en aquells mestres. I hi ha una cosa que no s'ha de perdre de vista: sempre que es generalitza una cosa, la intensitat baixa, sigui l'atenció mèdica o l'educació. Cal pensar que aleshores érem una minoria, un percentatge molt baix del total. En canvi, on som ara? Ara l'educació, la formació, arriba a tothom. Amb això s'ha d'anar molt amb compte, perquè, d'un costat, en surt perjudicada la formació tècnica. És aquella frase funesta que se sol dir: «si no estudies et posaré a treballar», com si treballar fos una cosa vergonyosa. Estendre un servei a tothom obliga a abaixar el llistó i, si l'abaixes, mires el panorama europeu i veus que estàs a la cua. Tampoc no s'ha de tornar al sistema d'abans: només quatre seleccions. Es tracta de poder educar la gent, que la gent tingui accés a la cultura, però sense voler que tothom tingui un títol universitari, i menys encara fer creure que amb aquest títol es guanyarà la vida.

Creu que els principis en què es va basar l'Institut-Escola són vàlids encara avui dia? La LOGSE s'inspirava precisament en aquests mateixos principis i ha rebut fortes crítiques...

Són vàlids a condició que els donem temps. Una llei no té resultats immediats; l'aplicació és immediata, però els resultats, no. Hi ha dos tipus de lleis: les de tipus prohibitiu i les de tipus formatiu, que necessiten com a mínim una generació. Per exemple, hem de pensar que la gent de l'Institut-Escola tenia una formació que

INSTITUT = ESCOLA

Revista de l'Institut-Escola de la Generalitat. — Palau del Governador. — Parc de la Ciutadella.

1

BULLETI MENSUAL
Any I. — Número corresponent al mes de març. — Barcelona 1922.

PRELIMINAR

En donar unes normes per a l'ensenyament secundari a Catalunya, el Consell de Cultura assenyalà una finalitat a aquest tipus d'ensenyament: desenvolupament integral de totes les possibilitats latents (espirituals i físiques) en l'edat crítica. Això significava la tria d'un mètode i significava, per damunt de tot, una voluntat de tot el professorat de contribuir sense desmai a aquesta finalitat, i amb un sentit d'unitat: cap professor no era sols responsable de la disciplina a ell encarregada; calia es sentir responsable de la totalitat de la tasca conjunta.

Aquest sentit de responsabilitat era inútil consignar-lo en un reglament; calia trobar-lo, i desenvolupar-lo si sols era latent, en el professorat que s'escollís. Podrien emprar-se els mètodes pedagògics, l'organització, qualsevol cosa d'altres institucions d'altres terres, però no podrien emprar un esperit aliè al que devia ésser el més autèntic del nostre esperit; calia que sortís de dins. Així ha estat; hem trobat la flama interior que dongués vida al nostre Institut-Escola. El nostre Institut-Escola no combrega en cap ideologia de cap altra institució semblant; el nostre Institut-Escola és sols autènticament català, i en aquest sentit de catalanitat ha trobat la gran responsabilitat: a aquests professors està encomanada la tasca de crear una nova generació. De cura al demà, ens crema a tots la consciència de la nostra responsabilitat. Cal que no hi hagi ni una hora de desmai.

Davant dels turments que destrueixen el vell esperit d'Europa, l'esperit de l'Institut-Escola s'aferma en el passat i maldà per construir el futur de la nostra Catalunya.

Joaquim BALCELLS

Dellegat del Consell de Cultura
de la Generalitat a T.I. i E.

venia d'abans, del Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona, que funcionava des de l'any 1917. Crec que l'error de la legislació actual és voler que els resultats siguin immediats. És com la primera Constitució espanyola, aprovada per les Corts de Cadis, que deia en un article «*Los españoles serán justos y benéficos*». Igual que la Constitució actual, que reconeix el dret a l'habitatge i al treball. I el que no en té? És igual, ells ja han fet la declaració. És un concepte de *pronunciamiento*: surto al balcó i proclamo la república (Macià va tenir sort i Companys no en va tenir). Això no es pot fer. Les lleis, si no tenen el suport de la formació anterior, fracassen. La gent ha de comprendre que una bona llei és la que reconeix una realitat que existeix.

El pati de
l'Institut-Escola.

Així vostè està d'acord amb els qui diuen que la LOGSE no era una llei adaptada a la realitat?

L'inconvenient de la LOGSE va ser que fos d'aplicació general: hauria d'haver estat experimental. L'Institut-Escola, per exemple, no va fer que s'eliminés el Balmes. Ara, no oblidem que l'Institut-Escola va començar el 1932, i el 1936 va venir el que va venir, i d'això, no en té la culpa ni la República ni la Generalitat; la culpa és de no haver preparat la gent per a la convivència, que és la base de la democràcia. El gran pas en l'educació el va fer Washington, que va dir «fins ara les escoles han ensenyat als prínceps; ara no, perquè ara som demòcrates i les escoles han d'ensenyar al poble, perquè el poble és el que mana». El meu pare va escriure un article molt bonic que es titulava «L'escola de Washington», que era la que ell creia que s'havia de fer: una educació de qualitat vàlida per a tothom. I també ha de ser obligatòria. Hi ha dirigents polítics que trien l'opció d'una escola privada de qualitat: ho entenc per ells, però no ho entenc políticament.

Hi havia classes de religió a l'Institut-Escola?

No, era un tema de l'àmbit familiar. Ara bé, públicament no

s'ofenia mai la religió, cap religió. I aleshores la religió catòlica era fàcil d'atacar, perquè tenia una imatge de dretes, reaccionària. Mai no es parlava d'aquest tema, però a les aules no hi havia cap símbol religiós ni es feien actes religiosos.

I de política, se'n parlava?

Sí, però més que de partit, era una política nacional que es respirava en l'ambient. A fora, al balcó, hi havia una bandera catalana, però no es feia cap acte de pujar-la i baixar-la. El fet de posar la bandera catalana era normalíssim; el que és estrany és que un règim impedeixi posar la bandera d'un país.

Quan es va tancar l'Institut-Escola?

El 26 de gener de 1939. Durant la guerra va estar obert, però vam passar moltes privacions. Part del professorat estava mobilitzat, i com que la zona de la Ciutadella era perillosa perquè la bombardejaven, van traslladar l'institut a Sants. Jo vaig anar al Pi i Margall, perquè el teníem a la cantonada de casa, però tenia unes condicions molt primàries. Molta gent va marxar. A més, el doctor Estalella va morir de malaltia.

Digui'm alguna cosa de la personalitat del Dr. Estalella. Els nens el tractaven?

Tenia una personalitat extraordinària. Era home de molt poques paraules, mai no aixecava la veu, observava, i tenies la idea que era el «Big Brother», per dir-ho així: que tot ho veia, tot ho sabia. Quan el doctor Estalella et deia «puja a dalt», alguna cosa no anava; no era per felicitar; tampoc no era per renyar; era per fer-te alguna observació, amb tota la raó. En canvi, el seu braç dret, la senyoreta Ferrer, era tot alegria. I aquest tàndem anava molt bé. Després hi havia els altres professors; jo tenia molt afecte pel senyor Bagué, de qui ja he parlat abans, que ens ensenyava, per exemple, la diferència, entre història i llegenda; i ho feia tan bé! Era un gran mestre; la diferència entre un professor i un mestre és que el mestre t'ensenyava a ser tu mateix, i això et deixa un record inesborrable.